

Epuizarea răbdării strategice a Occidentului.
Talibanii din Afganistan: de la o insurgență de manual la o guvernare deficitară¹
(The end of the the West's strategic patience.
The Talibans of Afghanistan: from a classical insurgency to a poor governance)

Șerban Filip CIOCULESCU

Abstract

The West has lost the battle for a modern and democratic Afghanistan not on the battlefield but at the psychological, social and economic levels. The massive withdrawal of Americans and other Western troops from Afghanistan has decisively facilitated the Taliban's recapture of the country, and we know now that it was the Americans who first decided the abandonment of this weak or failing state. In the Western democratic societies of countries involved in the long nation-building process, the population found it increasingly difficult to tolerate the loss of human lives and the spending of large sums of money to modernize a state and a society that for the most part refused to abandon its tribal, conservative, and archaic character. The western states abandoned Afghanistan when it became clear that there was no clear solution, no mega-plan that would have generated a successful outcome, mainly due to the societal resistance shown by the predominant rural Afghan population and the inability of successive governments in Kabul to effectively govern, relying on inclusive institutions, on solid and effective force structures. The new government, created by Talibans, must rule a country which lacks the necessary economic resources and administrative skills, while also facing the insurgency of another Islamist group, a more radical one, the Islamic State of Khorasan Province.

Key-words: *Afghanistan, guerilla, interventionism, jihadism, nation-building, NATO, USA, Talibans*

Introducere. Plecarea din Afganistan

Occidentul a pierdut bătălia pentru un Afganistan modern și democratic nu pe câmpul de luptă, ci la nivel psihologic, social și economic. Retragerea masivă a americanilor și a celorlalte trupe occidentale din Afganistan a facilitat decisiv recucerirea țării de către mișcarea talibană, fiind destul de clar că americanii au fost cei care au dat semnalul abandonării acestui stat-problemă. În societățile democratice occidentale, populația tolerează tot mai greu pierderile în vieți umane și cheltuirea unor mari sume de bani pentru modernizarea unui stat și a unei societăți care, în majoritate, a refuzat să își abandoneze caracterul tribal, conservator, arhaic. Treptat, a devenit clar că nu exista o soluție clară, un plan care să conducă spre succes, din cauza rezistenței societale manifestată de populația afgană din zonele rurale predominantă și a incapacității guvernelor succesive din Kabul de a governa eficient, sprijinindu-se pe instituții solide și pe structuri de forță efective.

Este la fel de clar că negocierile finalizate la Doha în 2020 între americani și talibani, soldate cu un acord de pace, au lovit puternic în moralul elitelor politice și al membrilor armatei naționale afgane. Deși talibanii nu și-au îndeplinit angajamentele de a nu mai ataca pozițiile armatei afgane și de a negocia un acord de *power sharing* cu guvernul legitim al țării, SUA au acceptat ca valid rezultatul acordului de la Doha și au cerut insistent guvernului afgan să accepte coabitarea de facto cu talibanii. Retrospectiv, era evident că acest lucru nu era fezabil. Jihadiștii, încurajați de victoriile de etapă, succesive, nu aveau de ce să accepte compromisul cu forțele laice, susținute din exterior, contra cărora au luptat cu ferocitate timp

¹ Fragmente din acest text au fost publicate pe www.contributors.ro într-un articol intitulat „Talibanii din Afganistan: de la o insurgență de manual la o contra-insurgență șchioapă”, 30 august 2021.

de două decenii. Încă din anii 2019-2020, vocile experților occidentali care avertizau că retragerea armatei americane și a forțelor NATO și parteneri va conduce la o victorie în final a talibanilor deveneau din ce în ce mai numeroase și mai credibile².

Tot retrospectiv vedem că talibanii nu au putut fi complet înfrânți, ei au știut să se disimuleze în masa populației paștune majoritare în centru-sud și să organizeze focare de rezistență permanente. Armata Națională Afgană (ANA) nu putea elimina complet aceste focare fără a muta forțat milioane de paștuni de la casele lor, deci fără a încălca grav drepturile omului și fără a pierde sprijinul occidental. Iar talibanii a trebuit doar să reziste, să evite luptele decisive când ANA era puternică și susținută de coaliția statelor occidentale, să împiedice forțele armate afgane și aliate să ofere securitate și protecție majorității populației care era dispusă să nu sprijine ofensiva talibană. Armata afgană a eșuat în misiunea de a crea vaste sanctuare pentru populația civilă non-paștună, de asemenea nu a putut securiza la un nivel acceptabil granița poroasă cu Pakistanul. Americanii și aliații acestora (preponderent state NATO) au instruit armata și poliția afgane dar nu au reușit să le transforme într-o mașinărie de luptă care să învingă constant, pe scară largă, insurgențele, chiar fără sprijin logistic occidental în cele din urmă. Rămasă fără sprijinul extern, această armată s-a prăbușit, s-a dezintegrat, fără a fi fost propriu-zis anihilată decisiv de forțele talibane.

Pe de altă parte, este evident acum că SUA nu au putut determina Pakistanul să nu mai sprijine talibanii afgani, neexistând un concens decizional la nivelul clasei politice americane pentru pedepsirea și izolarea acestei țări care ajută constant mișcări jihadiste din Asia de Sud și Centrală dar care e simultan și un pion geopolitic al Chinei în regiune. Chiar rețeaua jihadistă Haqqani a beneficiat în secret de sprijin pakistanez, în ciuda dorinței SUA de a o elimina. De asemenea, a existat probabil și sprijin din partea Arabiei Saudite, pentru o anumită perioadă.

Mișcarea talibană, cu încrengături în Afganistan și în Pakistanul vecin, și-a început existența oficială în 1993-1994, afirmându-se ca entitate sub-statală caracterizată prin lupta armată contra forțelor rămase după retragerea trupelor sovietice din țara sud-asiatică. Avându-și baza de recrutare mai ales în cadrul populației de etnie paștună, majoritară și concentrată în zona de sud (40-45% din totalul populației afgane și 20% din populația Pakistanului)³, și în refugiații afgani din Pakistan, talibanii au început să recruteze rapid adepți, folosindu-se de ideologia lor bazată pe fervoarea religioasă, cultivând un islam sunnit radical cu pretenția de respectare integrală a codului comportamental stabilit de Coran și de învățăturile profetului Mahomed (Hadith). O parte a lor a participat la luptele contra URSS, ca parte a mișcării mujahedinilor care, cu ajutorul CIA (SUA), al Pakistanului, Arabiei Saudite etc. au reușit să zădărnicească eforturile urmașilor lui Lenin și Stalin de a crea un stat comunist satelit în Asia de Sud. Ceilalți au fost recrutați din școlile religioase islamice (madruse) paștune, denumirea arabă de „taleb/talib” având sensul de student în religie islamică. Când, după plecarea sovieticilor, în țară s-a instaurat haosul, guvernul s-a prăbușit și mujahedinii au devenit *warlords* prădători, mulahul Omar, și el fost comandant mujahedin, a creat o mișcare disciplinată și dură cu care a început cucerirea țării. Mulți afgani au fost

² Mark Mazzetti, Julian E. Barnes, Adam Goldman, „Intelligence Warned of Afghan Military Collapse, Despite Biden’s Assurances”, in *The New York Times*, 17 august 2021, disponibil la <https://www.nytimes.com/2021/08/17/us/politics/afghanistan-biden-administration.html>, accesat la 6.02.2022.

³ Jonathan Ariel, “The Real Lesson of the Afghanistan Debacle”, in *BESA Center Perspectives Paper*, No. 2, 150, September 10, 2021, disponibil la <https://besacenter.org/the-real-lesson-of-the-afghanistan-debacle/>, accesat la 1.02.2022.

mulțumiți să vadă că se instaurează ordinea în țară, că scapă de haos și incertitudine, că se pot întoarce la viața și munca lor de dinainte de război. Ulterior, unii dintre ei au regretat amar.

De la insurgență la guvernare, apoi din nou insurgență și iar la guvernare

În circa 27 de ani de existență, gruparea talibanilor a parcurs două cicluri complete de insurgență și guvernare. Rând pe rând a jucat rolul rebelului, apoi al celui care deține puterea în stat și înăbușă rebeliuni. În prima fază a existenței lor, talibanii au practicat lupta de gherilă combinată cu tactici teroriste, ajungând să controleze cea mai mare parte a teritoriului și populației încă din 1996 (când au cucerit și capitala Kabul), însă au făcut eroarea de a găzdui mișcarea al-Qaeda, de a-i oferi un sanctuar, lucru explicabil prin solidaritatea religioasă și cea creată în timpul luptelor contra sovieticilor. După 11 septembrie 2001, campania militară a SUA, sprijinită de aliați (o foarte solidă „coalțiție de voință”), a dus la invadarea Afganistanului și la tentativa de a distruge nu doar al-Qaeda dar și mișcarea talibană care o găzduise pe teritoriul afgan. Dacă prima a suferit pierderi masive și s-a relocat treptat spre Africa de Est, Maghreb, Golful Persic și Asia de Sud, talibanii rămași fără mulți combatanți s-au retras și s-au topit în masa populației paștune, cedând controlul țării coalțiției internaționale care, sub oblăduirea Washingtonului, a continuat lupta contra focarelor de rezistență islamiste și, mai ales, a căutat să reconstruiască post-conflict țara. Fără complicitatea Pakistanului, care a permis talibanilor afgani să se refugieze peste graniță⁴ sau în zona de frontieră (un faimos *no man's land* tribal), poate că forțele coalțiției internaționale ar fi reușit să reducă mișcarea acestora la un prag de insignifianță. Tolerarea de către guvernul afgan și aliații occidentali a activităților din zona tribală și, parțial, a plantațiilor de mac a permis talibanilor să beneficieze de luptători, în flux constant, dar și de bani din vânzarea de droguri.

Fiind o forță de gherilă de tip rural, cu bază de recrutare sigură (în sânul comunității paștune) și cu o ideologie atractivă pentru numeroși afgani descumpăniți de transformările rapide pe care țara lor le-a parcurs în ultimele două decenii, talibanii nu și-au propus să câștige lupta cu forțele NATO ale misiunii ISAF⁵, nici cu militarii americani și aliați din misiunea *Enduring Freedom* (lucru de altfel imposibil, având în vedere imensa disparitate de forțe și dotare militară), ci să reziste, să aștepte⁶, să păstreze active focarele de insurgență, să recruteze cu o rată ceva mai mare decât rata pierderilor cauzate de război. Și-au dat seama că era important să provoace cât mai mari pierderi americanilor și aliaților lor, spre a determina întoarcerea opiniei publice occidentale contra celor care au ales să rămână în Afganistan și să-l transforme prin binomul democratizare-modernizare socio-economică.

În cele din urmă, americanii aveau să se retragă militar din Afganistan, chiar dacă adversarii lor nu își îndeplineau corect angajamentele asumate la negocieri. Lecția Vietnamului a fost cumva însușită de talibani, ajutați de analogiile istorice făcute de președinții Obama, Trump și Biden, care și-au pierdut răbdarea strategică în fața incapacității de a elimina insurgența talibană și de a crea un stat viabil⁷. Oricum, pentru talibani lupta anti-

⁴ Frontiera comună afgano-pakistaneză este de circa 2430 km.

⁵ Forța de Asistență pentru Securitate din Afganistan.

⁶ Paul D. Miller, „How a misguided Vietnam analogy sealed the Afghanistan disaster”, in *Atlantic Council*, 5 octombrie 2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/how-a-misguided-vietnam-analogy-sealed-the-afghanistan-disaster/>, accesat la 28.01.2022.

⁷ *Idem*.

Occident era de tip *win-win*: dacă erau uciși, considerau că Allah îi va recompensa din plin pentru rolul lor de mujahedini conform celor spuse în *Coran*, iar dacă învingeau obțineau puterea politică, legitimitate populară și beneficii economice. Nu puteau fi perdanți nicidecum, ceea ce explică și de ce nu au putut fi descurajați să continue lupta contra forțelor afgane și ale coaliției internaționale, chiar cu mijloace militare inferioare.

Existau, desigur, foarte multe elemente pe care talibanii nu le puteau controla, sau nu destul. Nu au putut împiedica apariția unei armate afgane de circa 200.000 militari, dotată și instruită după model NATO, nici a unor forțe de poliție moderne (efective de cca. 100.000 angajați), dar au reușit să „recruteze” (prin presiuni, șantaj, mită, amenințări asupra familiilor) destui militari afgani, pe unii convingându-i să tragă cu arma și să ucidă militari și ofițeri ai statelor NATO (așa numitele *green on blue shooting*⁸, uniforme afgane fiind de culoare verde – aceste atacuri au devenit tot mai dese după 2011, șocând opinia publică occidentală). Adesea, militarii afgani negociau cu talibanii în secret, le vindeau arme și refuzau să lupte contra lor. Talibanii nu au putut împiedica apariția de infrastructuri rutiere și de comunicații moderne, nici marile transformări sociale aduse de democrația importată din Vest: femei care lucrau inclusiv în armată și justiție, ONG-uri cu scopuri umanitare, existența unor asociații pro-LGBT, alegeri libere (mai corecte decât în Bielorusia est-europeană, ca să avem un termen de comparație). Nu ar fi putut împiedica nici o posibilă separare a sudului paștun de restul țării, într-un stat independent (un mini-Pakistan sau Paștunistan), dacă americanii ar fi insistat pe lângă aliați că e singura soluție pentru a împiedica revenirea talibanilor la putere în toată țara. Prezența unui guvern corupt, slab și ineficient la Kabul, ilegal în ochii majorității populației, a ajutat enorm succesul talibanilor, poate mai mult decât sprijinul primit din partea serviciilor de *intelligence* din Pakistan⁹.

O șansă mare pentru talibani a fost decizia americanilor de a demantela până în 2005 toate grupările de ex-mujahedini, combatanții anti-sovietici atât de experimentați, dintre care o bună parte le era ostilă talibanilor. Inițial, între 2001 și 2004, americanii s-au bazat pe acești *warlords* locali spre a combate talibanii, însă nu s-a dovedit o metodă eficientă. Trimiterea la vatră a acestor vererani, care combinau atât arta luptei cu armele Kalașnikov și RPG cât și fervoarea religioasă, a lăsat talibanii fără un rival major la recrutarea de tineri radicalizați religios. Chiar fără a avea succes la atragerea de tineri din minoritățile nordice (tadjici, hazari, uzbeki – coloana vertebrală a regimului democratic pro-occidental creat sub președinții Hamid Karzai și apoi Ashraf Ghani), talibanii au reușit să se mențină pe linia de plutire în ciuda prezenței a peste 100.000 de militari străini în Afganistan (pe bază de rotație, în cadrul ISAF), mai ales în perioada de vârf a prezenței occidentale, anii 2008-2014, când aliații au adus chiar 150.000 de militari în cadrul misiunii ISAF. Talibanii, probabil, nu au fost niciodată mai mulți de 30-40.000 dar nu s-au descurajat, nu și-au pierdut răbdarea și nu au comis greșeli strategice grave. Din contră, au învățat cum să lupte eficient contra armatelor extrem de tehnologizate ale occidentailor, ascunzându-se și atacând doar punctele vulnerabile, mai ales forțele afgane regulate, insuficient antrenate și motivate, și civili¹⁰. Iar

⁸ Bill Roggio & Lisa Lundquist, „Green-on-Blue Attacks in Afghanistan: The Data”, in *RealClear Defence*, 20 martie 2017, disponibil la https://www.realcleardefense.com/articles/2017/03/21/green-on-blue_attacks_in_afghanistan_the_data_111015.html, accesat pe 10 ianuarie 2022.

⁹ Vanda Felbab-Brown, “Why the Taliban Won”, in *Foreign Affairs*, 17 august 2021, disponibil la <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-17/why-taliban-won>, accesat la 1.02.2022.

¹⁰ David Kilcullen, *The Dragons and the Snakes*, Oxford University Press, New York, 2020, p. 19. Autorul, un foarte cunoscut expert australian în insurgențe și războaie civile, afirmă că porecla insurgenților afgani era

americani nu au reușit să infiltreze cu agenți conducerea talibană, sau nu în suficientă măsură, spre a le afla intențiile și a le dejuca planurile¹¹, nu au reușit să recruteze destui informatori, care pentru bani și alte avantaje să îi trădeze pe combatanții care țineau într-o mână *Coranul* și în cealaltă, mitraliera. În plus, mulți afgani rurali, conservatori, simpatizau cu talibanii, spre deosebire de păturile educate și mai bogate din orașe.

Americanii au investit cel puțin 83 miliarde USD în dotarea armatei afgane. Ocazional, contingentele cel mai bine pregătite ale Armatei Naționale Afgane (ANA), alături de militari din țările NATO, au reușit să elibereze zone întregi de talibani, să le provoace pierderi mari, însă în cei 20 de ani de referință ANA a pierdut circa 60.000 de soldați, subofițeri și ofițeri¹². Probabil că talibanii au pierdut și ei cel puțin 40.000-50.000 combatanți, ceea ce nu i-a împiedicat să ajungă treptat la circa 60.000 combatanți¹³. Din închisoarea Guantanamo (Cuba) au fost eliberați treptat lideri talibani, unii reușind să revină în Afganistan și să reia lupta.

Afganii sunt reputați pentru capacitatea lor de luptă asimetrică, de gherilă, așa-numitul „război popular”, pentru curajul individual fenomenal, nu pentru lupta regulată, simetrică, specifică armatelor statale. De aceea, forțele speciale afgane instruite de americani au fost vârful de lance al ANA până la final, când talibanii au triumfat fără a suporta bătălii decisive, cu mare consum de resurse umane și materiale, spre a ocupa capitala și alte orașe mari.

În rest, corupția, nepotismul, dezertările masive și drogurile au subminat capacitatea de luptă a ANA, situația fiind și mai gravă în cadrul Poliției Naționale Afgane (PNA). Armatei afgane i-a lipsit, în opinia experților, spiritul de corp bazat pe o identitate supra-tribală, moralul necesar spre a rezista, ea fiind de fapt un conglomerat de soldați, fiecare cu afiliere și interese tribale deosebite, fără capacitate de unitate și sacrificiu în serviciul statului format după 2001¹⁴. Militarii îi disprețuiau pe politicieni, acuzându-i că sunt corupți și că îi abandonează fără destule arme și muniții în avanposturi izolate pe care talibanii le-au luat cu asalt mai ales după anul 2018. De aceea, mulți soldați sătui de război au negociat predarea cu talibanii, aceștia procurând arme și muniții adesea fără lupte epuizante.

Se estimează că începerea negocierilor dintre SUA și talibani, în anii 2018-2019, urmate de acordul din februarie 2020 au subminat și mai grav moralul forțelor armate și de poliție afgane, sugerând că vor fi lăsate de izbeliște în fața talibanilor. Încă din 2001 fusese evident că occidentalii nu vor sta veșnic în Afganistan, lucru pe care au mizat și talibanii, conform zicalei acestora „voi aveți toate ceasurile, dar noi avem (la dispoziție) tot timpul”¹⁵.

„fantomele” (*ghosts*), traducere a cuvântului rusesc „dukhi”, cu același sens. Rușii se confruntaseră cu un inamic similar, mujahedinii afgani, adepții războiului asimetric de gherilă. O parte dintre mujahedini, și chiar copii ai acestora, au devenit apoi talibani.

¹¹ Christina Lamb, “Chronicle of a Defeat Foretold”, in *Foreign Affairs*, 25 august 2022, disponibil la <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2021-06-22/chronicle-defeat-foretold>, accesat la 1.02.2022.

¹² ***, “The Afghan Military Was Built Over 20 Years. How Did It Collapse So Quickly?”, in *The New York Times*, 13 august 2022, disponibil la <https://www.nytimes.com/2021/08/13/world/asia/afghanistan-rapid-military-collapse.html>, accesat la 1.02.2022.

¹³ Julian Lindley French, “Afghanistan. A briefing”, 18 august 2021, disponibil la <https://lindleyfrench.blogspot.com/>, accesat la 2.02.2022.

¹⁴ Max Boot, „How the Afghan Army Collapsed Under the Taliban’s Pressure”, in *Council on Foreign Relations*, 16 august 2021, disponibil la <https://www.cfr.org/in-brief/how-afghan-army-collapsed-under-talibans-pressure>, accesat pe 2.02.2022.

¹⁵ Vanda Felbab-Brown, *op. cit.*

După două decenii de instruire activă și înzestrare, de fapt, armata afgană nu era în stare să lupte fără sprijin logistic, aerian și de *intelligence* occidental, iar decizia americanilor de a se retrage a precipitat finalul catastrofal. Demoralizarea a cuprins grosul forțelor militare și de poliție afgane, care nu au mai avut voința de a lupta¹⁶.

Occidentul depune eforturi să treacă peste acest dezastru strategic și politic. Eșecul acțiunii de *nation-building* va influența puternic planificarea strategică a SUA și a aliaților europeni, reducând propensiunea spre noi intervenții de acest fel în state slabe sau eșuate. Pe lângă pierderea a peste 2 400 militari, SUA a suferit o pierdere serioasă de prestigiu și de imagine pe care acum caută să o compenseze prin dârzenia cu care sprijină Ucraina să reziste cererilor Rusiei și prin sprijinul militar dat Taiwanului contra Chinei. Aliații europeni s-au simțit cumva marginalizați de decizia SUA de retragere din Afganistan, fapt ce a adâncit tensiunile transatlantice. Tensiunile ce opun statele occidentale Chinei și Rusiei și spectrul unui război ce poate evolua către confruntarea nucleară determină SUA și aliații săi europeni să planifice și să se pregătească pentru războaie contra unor actori statali, atât în spectrul convențional cât și în cel asimetric, hibrid. Implicarea în reconstrucția unor state eșuate de pe alte continente va fi evitată de statele occidentale, pe cât posibil.

Noua generație de islamiști globalizați și pericolele guvernării într-un stat eșuat

După 2014, data când NATO a încetat misiunea de luptă ISAF și a început-o pe cea de instruire (*Resolute Support*), talibanii s-au confruntat cu o nouă amenințare, nu la fel de puternică militar precum forțele occidentale, dar periculoasă prin noutate, atractivitate la mase și caracter insidios: Statul islamic, filiala afgană (ISIS din provincia Khorasan, ISIS-K sau ISKP), format în ianuarie 2015. Inspirat de succesele adevăratului ISIS din Iraq și Siria, (care ani de zile a controlat teritorii întinse din acele state și milioane de locuitori, provocând inițial debandada armatei irakiene pregătită atâția ani de SUA și de aliații din NATO), ISIS-K, descris de unii analiști ca e emanație a al-Qaeda locală ce a atras și luptători talibani disidenți, a început să atace atât forțele occidentale, cât și pe cele talibane, fiind clar un rival ideologic extrem de periculos pentru talibani. Grupați mai ales în nord-estul țării, de exemplu în districtul Pachiragam din provincia Nangarhar, noii islamiști au început să se extindă treptat. Talibanii nu au reușit mereu să identifice exact și la timp locurile de ascundere și de instruire ale rivalilor, nici să îi infiltreze suficient cât să le afle intențiile și zonele vitale. ISIS-K a organizat campanii de atacuri sinucigașe cu bombă, de exemplu în 2018-2020, inclusiv în Kabul, recidivând în zilele când occidentalii părăseau Kabulul. În iulie 2019, trimiteau un adolescent cu centură explozivă, la câteva zile după ce, cu ocazia unei întâlniri între reprezentanții guvernului afgan de atunci și talibani, se decisese să se evite uciderea sau rănirea civililor și se acceptase un plan (*roadmap*) de pace. Să ne amintim că SUA au folosit în aprilie 2017 contra ISIS-K inclusiv o bombă uriașă, MOAB („mama tuturor bombelor”), spre a le distruge o mare ascunzătoare subterană. În același timp, și talibanii au folosit atacatori sinucigași de câte ori au considerat necesar, mai ales spre a ucide căpetenii militare afgane sau politicieni, dar și contra forțelor occidentale. Mai grav e că talibanii au eliberat mulți membri ISIS-K pe care americanii îi țineau în închisoarea din Bagram, sperând să-i poată coopta.

După ce campania tip *blitzkrieg* a talibanilor a reușit să le aducă în decurs de câteva zeci de zile controlul asupra mării majorității a teritoriului național (cu excepția unei văi din Nord-Vest, unde un urmaș al legendarului Shah Masoud a organizat pentru o scurtă perioadă

¹⁶ Max Boot, *op. cit.*.

o rezistență locală, ajutat de vicepreședintele afgan rămas după fuga lui Ghani), interesul major al noilor guvernanți era să vadă plecate cât mai rapid trupele americane și cele ale aliaților acestora și, de asemenea, și pe cetățenii afgani cei mai pro-occidentali și înverșunați împotriva ideologiei islamiste. În acest fel, talibanii rămâneau să conducă o masă umană docilă, resemnată, care le accepta cu fatalism și resemnare practicile, se supunea și nu crea focare de rezistență, încât să nu oblige noua guvernare să recruteze din nou o armată de sute de mii, pecum fusese ANA. Desigur că o parte dintre militarii fostei ANA ar accepta să-și ia din nou salariile, chiar plătite de talibani, dar aceștia, cel mai adesea, nu au demonstrat destulă încredere în foștii inamici și nici nu par să posede fondurile necesare.

ISIS-K are alte planuri: membrii săi visează să facă din Afganistan o provincie a unui viitor „Califat”, așa cum e probabil că și unii talibani și-ar dori¹⁷. De aceea, talibanii cei mai radicali au alimentat gruparea rebelă cu luptători. Atacând cu bombe la aeroportul Kabul, ucigând nu doar civili afgani și talibani, ci și mulți militari americani, gruparea a urmărit să întoarcă din nou SUA contra talibanilor (adică Biden să decidă să amâne plecarea ultimelor trupe, ceea ce ar fi lovit în interesele talibanilor) dar mai ales să denunțe înțelegerea dintre talibani și americani (ilustrată în 2021 de întâlnirea secretă dintre șeful CIA, W. Burns, și liderul taliban, Abdul Baradar), denunțându-i pe talibani ca fiind trădători ai cauzei islamice, falși mujahedini, așadar subiecți legitimi ai unor atacuri jihadiste. Acțiunea teroristă a ISIS-K, realizată de un atacator sinucigaș (marcă tipică a ISIS peste tot unde acționează, mai ales că sinuciderea e strict interzisă de *Coran* ca și de *Biblie*, dar justificată cumva de unii extremiști prin necesitatea de a lupta cu șanse de succes contra inamicilor non-islamici¹⁸), a fost de la început calculată să provoace haos, panică, să arate că talibanii nu sunt apti să guverneze și să reinstaureze ordinea. ISIS-K a urmărit să recruteze jehadiști atât în Afganistan cât și în Pakistan, denumirea de *Khorasan* din titlatura lor fiind o referire geografică și istorică la regiuni din ambele state¹⁹. Guvernarea talibană va trebui, probabil, să renunțe la metodele cele mai radicale de luptă, care încalcă litera și spiritului *Coranului* (de pildă, sinuciderea, persecutarea sau uciderea civililor neînarmați, a femeilor și copiilor), spre a se demarca mai clar de combatanții ISIS-K și spre a obține sprijinul majorității populației contra acestora.

Acum, noua guvernare preia cumva rolul fostei guvernări, fiind nevoită să recruteze o armată, să creeze din nimic servicii de informații și poliție pentru a combate o insurgență activă prin metodele clasice de contra-insurgență. Simpla patrulare pe străzi a combatanților cu turbane și sandale și chiar punctele de control organizate atent nu sunt de ajuns. Contra-

¹⁷ Ridvan Bari Urcosta, “The Taliban’s Strategic Dilemmas”, in *Geopolitical Futures*, 7 septembrie 2021, disponibil la <https://geopoliticalfutures.com/the-talibans-strategic-dilemmas/>, accesat la 3.02.2022.

¹⁸ Muhammad Munir, “Suicide attacks and Islamic Law”, *International Review of the Red Cross*, volume 90, No. 869, March 2008, pp. 79-82, disponibil la https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-869_4.pdf, accesat pe 10.02.2022. Asemenea justificări încalcă de obicei dreptul Islamic, nefiind acceptate de învățații în ale *Coranului* (Ulema). De exemplu, înșelarea intenționată a adversarului, perfidia, uciderea civililor, a femeilor și copiilor sunt păcate, fapte interzise de Profetul Mahomed, de *Coran*. Dar atacarea de către jihadiștii ISIS sau de către talibani a unor soldați afgani sau occidental putea fi justificată legal prin uciderea unui inamic înarmat, în situație clară de război și fără tactici de inducere în eroare, speculând lipsa de atenție a adversarilor.

¹⁹ Unii experți în radicalism Islamic consider că există legături strânse între ISIS-K și gruparea Hakkani, cooptată de talibani la guvernare. Așadar, e posibil ca anumite informații să circule între taberele adverse, să existe contacte informale apărute din epoca în care luptau cu toții contra americanilor și a aliaților acestora. Vezi F. Gardner, “Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?”, in *BBC*, 11 octombrie 2021, disponibil la <https://www.bbc.com/news/world-asia-58333533>, accesat pe 2 februarie 2022.

insurgența necesită profesioniști. Noii guvernanți pot recruta dintre elementele fostului regim militari, ofițeri de informații, polițiști, care au deja experiență de luptă. Însă nu trebuie uitat că aceștia au eșuat, altfel talibanii nu erau acum forță de guvernare. ISIS-K e și mai radical decât talibanii, speră să transforme Afganistan într-o provincie a marelui Califat, o construcție cu bază istorică și care bântuie imaginarul celor mai mulți islamiști sunniți din Marele Orient Mijlociu. Atât talibanii cât și ISIS doresc un stat teocratic, dar la altă scară. De aceea și cooperarea talibanilor cu al-Qaeda e greu de crezut că va fi blocată, existând vechi relații de cooperare și empatie. Probabil că vor face front comun contra ISIS dar se vor feri să creeze din nou o rețea care să atace ținte occidentale, nerepetând eroarea talibanilor primei generații din anii 2000-2001²⁰.

Adepții ISIS-K vor continua lupta lor asimetrică, amestec de insurgență (în zona rurală) și terorism (în orașe). Unii au luptat în Siria și Irak, deci au experiență combativă mai mare decât camarazii care au combătut doar pe sol afgan. Având și ex-talibani de partea lor, au ajuns să cunoască și cum se organizează și luptă aceștia. Poate că ISIS-K nu are mai mult de 3000 de luptători (cifra exactă e greu de cunoscut), dar are potențial de creștere, putând recruta și din alte segmente etnice decât paștii și, de asemenea, islamiști din alte state din Asia Centrală. Pe de altă parte, talibanii au pus mâna pe mult armament convențional occidental (american mai ales), abandonat de forțele ANA în retragerea lor rapidă din fața atacatorilor. Au și avioane și elicoptere americane, dar e puțin probabil să știe să le folosească, dacă nu le vin piloți pakistanezi sau dacă nu recrutează dintre foștii militari afgani. De aceea, nu cred că vor reuși să-i zdrobească rapid pe rivalii din ISIS-K, ci se vor confrunta cu ei ani, poate decenii de acum înainte.

Pentru ca situația să fie și mai dificilă, experiența țărilor din MENA (Orientul Mijlociu și Africa de Nord), care au cunoscut război civil plus insurgență, ne arată că aproape întotdeauna sunt implicate sau vor fi implicate și state terțe. Cu alte cuvinte, dacă talibanii au Pakistanul ca sprijitor central (și pe această filieră poate și China, discret, în viitor), ISIS-K e posibil să fie sponsorizat și ajutat de Arabia Saudită, EAU și de alți actori privați potenți financiar. Teheranul nu e indiferent la soarta șiiților afgani (cam 10% din populație). Amestecul unor state precum Iran, Pakistan, Turcia, Rusia, India și Arabia Saudită în conflictele intra-afgane (etnice dar și religioase) poate conduce către un nou război civil, unul extins, durabil, greu de finalizat, precum conflictul din Siria contemporană.

Concluzii. Vremuri dificile pentru talibani

Orice activitate bine făcută e dificilă, cel puțin la început. Lupta de gherilă e dură, sângeroasă, necesită stăpânirea unor tehnici și tactici specifice, nu doar curaj. De aceea, treptat, s-au selectat cei care erau cu devărat competenți în acest domeniu. Dar guvernarea necesită și ea oameni pricepuți, însă în alt fel decât în gherila. Trebuie să ai buni manageri, planificatori, executanți corecți și serioși, care să creeze instituții solide, neutre, incluzive, desprinse de structura tribală a țării, vitale pentru orice stat funcțional, după cum arată experții Daron Acemoglu și James Robinson în cartea lor celebră *Why Nations Fail? The*

²⁰ Daniel Byman, "Will Afghanistan Become a Terrorist Safe Haven Again?", in *Foreign Affairs*, 16 august 2021, disponibil la <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-18/afghanistan-become-terrorist-safe-haven-again-taliban>, accesat pe 10 februarie 2021.

*Origins of Power, Prosperity, and Poverty*²¹. Fără un minim de democrație, alocarea resurselor la nivel național nu va fi una optimală. Guvernarea talibană probabil nu va performa politic și economic satisfăcător, nu pe termen scurt și mediu, chiar dacă va accepta să includă țara în proiectul *Belt and Road* al Chinei (Noul drum al mătăsii) și în proiectele de conducte de gaz dinspre Turkmenistan către India. Poate că talibanii se vor feri să sprijine mișcările islamiste din China și Rusia, spre a păstra relații profitabile cu aceste state (mai greu va fi să extrădeze uiguri fugari înapoi China, așa cum solicită Beijingul), dar, ca să facă pe plac Pakistanului, vor ajuta probabil mișcarea de rezistență din Kașmir. Așadar, India le va rămâne un adversar implacabil. Delhi vede regimul taliban afgan ca o extensie a brațului armat al Pakistanului, marele său dușman *ab origine*.

Dacă nu vor reuși să elimine sau să limiteze serios amploarea acțiunilor de insurgență ale ISIS-K, talibanii își vor eroda legitimitatea și, în final, se vor confrunta cu rezistența unor segmente tot mai mari ale societății afgane, ceea ce va garanta înapoierea socio-economică a acestui stat pe termen lung. Lipsa de eficiență în lupta contra ISIS-K poate fi invocată de talibani în cazul în care ISIS-K, consolidată cu combatanți al-Qaeda, va reuși să atace cu succes ținte în state arabe conservatoare, ori chiar în Occident. Talibanii vor veni cu argumentul că nu e vina lor, că au încercat dar că nu au putut să elimine mișcarea respectivă. Și așa se poate ajunge iar la un moment de tip septembrie 2001, cu forțe străine venind să continue lupta și să controleze *de facto* țara, invocând necesara eliminare a teroriștilor.

Unii observatori au crezut că talibanii ziși „moderați” vor organiza în final alegeri, că vor permite un rudiment de pluripartidism și un rudiment de democrație. S-a demonstrat că nu vor face aceste lucruri. Oare vor prefera modelul pur dictatorial (asemănător țărilor conduse de junte militare) sau cel hibrid (din Iranul contemporan, unde preoții, ayatollahii, dețin puterea reală în stat deși există partide și alegeri parțial libere)? Guvernul actual e doar al talibanilor, fără participarea unor forțe politice moderate laice. Talibanii și-au asumat decizia știind că SUA le vor bloca fondurile din străinătate și le vor lăsa economia la limita subzistenței. Ei mizează pe sprijin economic din partea Chinei și a Rusiei, state care nu le cer să respecte drepturile omului. După ce au fost de două ori în insurgență și de două ori la guvernare, talibanii vor să pună capăt acestor cicluri istorice și să se permanentizeze la putere. Mizând pe relații economice cu Rusia și China, ei vor să evite a fi din nou marginalizați și izolați ca *safe heaven* al teroriștilor islamici.

Oricât de optimiști ar fi acum, talibanii nu trebuie să uite că au mai avut odată ocazia să guverneze câțiva ani la rând și nu numai că nu au reușit să transforme un stat eșuat într-unul funcțional și cu o economie viabilă, dar au sfârșit prin a fi alungați, urmăriți, uciși sau constrânși să se ascundă. Desigur, spunem că istoria nu se repetă, dar lecțiile desprinse din ea nu pot fi ignorate, decât pe riscul lor.

Biografie

ACEMOGLU, Daron & ROBINSON, James, *Why Nations Fail? The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, 1st ed., New York: Crown, 2012.

ARIEL, Jonathan Ariel, “The Real Lesson of the Afghanistan Debacle”, in *BESA Center Perspectives Paper*, No. 2, 150, 10 septembrie 2021.

²¹ Daron Acemoglu, James Robinson, *Why Nations Fail? The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, 1st ed., New York: Crown, 2012, p. 529.

- BOOT, Max, „How the Afghan Army Collapsed Under the Taliban’s Pressure”, in *Council on Foreign Relations*, 16 august 2021.
- BYMAN, Daniel, “Will Afghanistan Become a Terrorist Safe Haven Again?”, in *Foreign Affairs*, 16 august 2021.
- FELBAB-BROWN, Vanda Felbab-Brown, “Why the Taliban Won”, in *Foreign Affairs*, 17 august 2021.
- GARDNER, F., “Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?”, in *BBC*, 11 octombrie 2021.
- KILCULLEN, David, *The Dragons and the Snakes*, Oxford University Press, New York, 2020.
- LAMB, Christina, “Chronicle of a Defeat Foretold”, in *Foreign Affairs*, 25 august 2022.
- LINDLEY FRENCH, Julian, “Afghanistan. A briefing”, 18 august 2021, <https://lindleyfrench.blogspot.com/>.
- MAZZETTI, Mark; BARNES, Julian E.; GOLDMAN, Adam, „Intelligence Warned of Afghan Military Collapse, Despite Biden’s Assurances”, in *The New York Times*, 17 august 2021.
- MILLER, Paul D., „How a misguided Vietnam analogy sealed the Afghanistan disaster”, in *Atlantic Council*, 5 octombrie 2021.
- MUNIR, Muhammad, “Suicide attacks and Islamic Law”, *International Review of the Red Cross*, volume 90, No. 869, March 2008, pp. 79-82.
- ROGGIO, Bill & LUNDQUIST, Lisa, „Green-on-Blue Attacks in Afghanistan: The Data”, in *RealClear Defence*, 20 martie 2017.
- URCOSTA, Ridvan Bari, “The Taliban’s Strategic Dilemmas”, in *Geopolitical Futures*, 7 septembrie 2021.
- ***, “The Afghan Military Was Built Over 20 Years. How Did It Collapse So Quickly?”, in *The New York Times*, 13 august 2022.